

*Опухла дитина – голоднеє мре,
А мати пшеницю на панщині жне...* [5, с. 203].

Уболіваючи за нужденний люд, поет виливає свою ненависть до гнобителів та безжалісно їх критикує:

*“І звір того не зробить дикий,
Що ви, б’ючи поклони,
З братами дієте... Закони,
Катами писані, за вас”* [5, с. 386].

Мрія про те, що український народ зможе позбутися панівного ярма, була у Тараса Шевченка найзаповітнішою. У відомих творах, таких, як “Сон”, “Кавказ”, “Як умру, то поховайте”, “Я не нездужаю, нівроку...” та інших бачимо поета в образі Велета сили та духу, який готовий усе своє життя віддати за свободу свого народу. Йому близька і дорога кожна людина, він бажає кожному змін на краще, вірить, що тільки творча праця принесе добро, щастя, світле майбуття:

*“Роботящим умам,
Роботящим рукам
Перелогі орать,
Думать, сіять, не ждять
І посіяне жать
Роботящим рукам!..”* [5, с. 546].

Шевченко не просто засуджує імперію. Він переконаний у неминучості її кінця: “Умруть / Ще не зачатіє царята” (“І Архімед, і Галілей...”). Воднораз як поет-пророк твердо вірить у моральну відбудову світу:

*“І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі”* [5, с. 553].

Шевченків гуманізм не є наслідом якоїсь певної доктрини, тобто якоїсь “абстрактної ідеї людяності”. В осередді поетового світу перебуває “людина сама по собі, у своєму реальному бутті”. В людині він цінує перш за все вічні, загальнолюдські якості, і не має значення, якої нації людина, якої віри, соціального стану. Ніколи Тарас Шевченко не принижував і не вивищував свій рідний український народ, він цілковито присвятив себе його служінню, жив його життям – проблемами, історією, долею. Тому сучасна людина, котра носить у своїй душі високі ідеали, ніколи не омине Шевченкового “Кобзара” – книги, яка адресовна кожному нині живущому поколінню.

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість / Іван Дзюба. – Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006.

2. Мірчук І. Історія української філософії / І. Мірчук // Енциклопедія українознавства: У 2-х т., кн. 2. – Мюнхен-Нью-Йорк, 1949.

3. Франко І. Тарас Шевченко і його “Заповіт” / Франко Іван. Зібрання творів у 50-ти томах. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 34. – с. 386 – 388.

4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Київ: Орії, 1992. – С. 138-151.

5. Шевченко Т. Г. Кобзар [Текст] / Тарас Григорович Шевченко. – К.: Дніпро, 1980. – 613 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В THEU

ЮРЧАК Н.М. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 94(477)

Культура – це світ людини, її витвір та середовище буття. Людство в цілому є творцем культури, кожна конкретна людина здійснює свій культуротворчий внесок відповідно до творчого потенціалу та об’єктивних обставин. У кожній національній культурі присутні

особистості, які мають надзвичайно потужний вплив на формування культури. В Англії – це Шекспір, у Польщі – Міцкевич, у Росії – Пушкін, в Україні – Шевченко.

Викладаючи курс історії української культури, донесемо до студентів те неперевершене багатство, яке створив Тарас Шевченко для своєї культури. Його геній став національним і водночас всесвітнім виміром для людства. Шевченко – знакова постать української культури. З його іменем тісно пов'язаний процес української культурної ідентичності. Шевченкове слово стало символом України.

В курсі “Історія української культури” особливо благодатними для вивчення творчості Тараса Шевченка є дві теми. Це тема 2 “Культура як знаково-семіотична система. Символізм української культури” і тема 7 “Національно-культурне відродження України (наприкінці XVIII – початку XX ст.)”.

В другій темі, коли розглядається семіотика культури, то вона витлумачується як сукупність знаків, знакових систем і символів. Кожен народ має свої символи. Відродження української культурної традиції викликає інтерес до символіки. Українська національна традиція символічного відображення світу формувалася значною мірою під впливом творчості Тараса Шевченка. Основні символи, які яскраво відображають українську ментальність, символи світла, родини, слова, серця (душі) часто знаходимо в творах Кобзаря.

Спочатку, на основі літературної спадщини Тараса Шевченка ілюструємо студентам, як вона наскрізь пройнята символами. Семантичні Шевченківські групи охоплюють словесні, біблійні, космологічні, природні, рослинні, міфологічні символи. Наприклад, Дніпро у творчості Кобзаря втілює непокірний козацький дух, тополя – символ самотності, самотності, дуб – дерево життя, світове дерево, степ – дух козацької вольниці. Жіночі символи – це образи жінки-матері. Катерина – символізує нещасну жінку, матір, а також Україну. Перед нами розгортається трагедія як покинутої жінки, так і зневаженої матері. Символізм у творчості Тараса Шевченка продемонструємо студентам і на його мистецьких роботах. Для цього використовуємо шедевр світового і українського живопису – його картину “Селянська родина”.

Золоте світло надвечір'я (як символ осмисленого етносом чи нацією буття, наповненого сакральним змістом) спадає на родину українських селян, які зібралися під своєю хатою і пестять любе дитя. Постаті батька і матері витворюють коло. Коло – це символ, який повідомляє нам про одвічне вирування, повторення і ствердження у світі. Для Тараса Шевченка буття Всесвіту теж обертається по колу. Руки батьків зведені у трикутник навколо голівки хлопчика. Трикутник – символ триєдності – батька, матері, дитини. Символ також святої трійці: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий). Митець витворює у “Селянській родині” образ Берегині. Жінка – берегиня, символ домашнього вогнища. Для Шевченка Берегиня є символом всього українського народу. Варіант Святої родини на українському ґрунті – це “Селянська родина”. Ритуальний жест жінки змальований на картині – символ палкої любові до дитини. Сама жінка, мов достигла калина (головний символ України), одягнена в червоний очіпок, плахту й чоботи. “Красне сонце господня” – етнічний ідеал українських щедрівок. У призахідному сонці селянська родина постає на тлі призолоченої білої стіни хати дійсно святого. Жінка – як Св. Марія, чоловік – мов Йосип у подоби українського селянина, а хлоп'ятко – ніби маленький Ісус. Селянська родина для самого художника – це той омріяний ідеал, до якого він прагнув усе життя. Символ в українського народу – родину – вперше в українському живописі вдалося втілити саме Тарасу Шевченку.

В сьомій темі “Національно-культурне відродження України (наприкінці XVIII – початку XIX ст.)” особливо значимо для нас показати студентам постать Т.Г. Шевченка і його вплив на перебіг подій цього історичного періоду, культурно-політичні орієнтації якого виразно окреслилися в діяльності першої політичної організації – Кирило-Мефодіївського товариства. Знаковою постаттю товариства був Шевченко, який реконструював історичну правду, подав власне бачення переломних подій української історії, вказав шлях до збереження та відродження самобутності України, розвитку національної культури.

Розглядаючи романтизм і реалізм в українському мистецтві XIX ст., маємо змогу скористатися літературою і мистецькою спадщиною Тараса Шевченка, котрий є визнаним фундатором нової української літератури всесвітнього масштабу. Звертаємо увагу студентів на те, що саме його збірка “Кобзар” знаменувала початок нової доби історії української культури світового рівня. У його “Заповіті” було проголошено право українців жити в “сім'ї вольній, новій”. Водночас студенти, як правило, знають Шевченка як поета, вельми мало як художника. Тому викладач повинен звернути увагу на цей бік діяльності великого Кобзаря. Перш за все слід зазначити, що він проклав новий реалістичний напрям в українському мистецтві, був зачинателем і першим

видатним майстром офорту. Він прекрасно володів усіма засобами графічного зображення. При цьому талант художника в нього проявився значно раніше, ніж поета. Якщо перші літературні спроби припадають на 1836-1837 роки, то найбільш ранній малюнок, що дійшов до нас під назвою “Погруддя жінки” або “Жіноча голівка” датований самим автором ще 1830 роком. Любов до рідного краю наштовхує Шевченка на створення цілої низки картин. Власним коштом він видає альбом під назвою “Живописна Україна”. (Викладач при допомозі технічних засобів демонструє мистецькі роботи Шевченка.)

Важливо також ознайомити студентів з фактом його перебування в нашому краї. Документально встановлено, що Тарас Шевченко у жовтні 1846 під час етнографічної експедиції побував у трьох населених пунктах Тернопільщини: Почаєві, Вишнівцях та Кременці. Виконав кілька малюнків, записав пісні та легенди краю. Будучи в Почаєві, він написав чотири акварелі, які зберігаються у Київському державному музеї Кобзаря. Це такі роботи: “Почаївська лавра із заходу”, “Почаївська лавра зі сходу”, “У соборі Почаївської лаври”, “Вид на околиці з тераси Почаївської лаври”. Мультимедійні засоби навчання уможливають ілюстрування акварелей Т.Г. Шевченка студентам.

Для більш глибокого ознайомлення студентів з діяльністю національного художника і поета на Тернопільщині їх слід скерувати до книги тернопільських краєзнавців І. Дуди та Б. Мельничука “Тарас Шевченко на Тернопільщині”.

Великі можливості для вивчення творчості Тараса Шевченка має самостійна робота студентів. Зокрема, підготовка ними комплексних індивідуальних завдань з презентаціями на семінарських заняттях. Для цього слушно запропонувати такі теми: “Тарас Шевченко на полотнах художників”, “Шевченко та музична культура”, “Подорожі Т.Г.Шевченка на Україну”, “Шляхами Тараса Шевченка на Тернопільщині”, “Жінки у житті Шевченка”, “Тарас Шевченко у світі”, “Українська символіка у творчості Шевченка”, “Літературно-психологічний портрет Т.Г. Шевченка” та ін.

СМСЛОЖИТТЄВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІФОТВОРЕННЯ І СВІТОГЛЯД ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЯНЧУК В.О. (м. Мінськ, Білорусь)
Copyright © 2014
УДК 334.73

*“Тойді, як господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить...”*

Тарас Шевченко
(“Ісаія. Глава 35” [5, с. 603])

Міфотворення як процес самопородження смислу є невід’ємною складовою процесів впорядкування, самоорганізації, аутопоезису соціумного життя: творення міфу моделює у соціосфокусованому вигляді не лише закріплені традицією родові ознаки людського світосприйняття, а й спосіб передачі смислу життя, актуального для суспільної свідомості.

Міфотворчість у соціальних абстракціях сучасності – це віртуальне моделювання майбутнього стану соціальних конструкцій, їх зв’язків і змісту у позачасовому та позапросторовому контексті міфомислення. Природа міфу проявляється як заміщення знань та фактів їх символічними формулами, алегоріями та метафорами. У цій “грандіозності спрощення надскладності” [1, с. 127] – детермінація стійкості міфу. Достатньо пригадати такі сучасні вирази, як “кінець культури”, “кінець людської цивілізації” тощо, щоб побачити в них прагнення самопорятунку в умовах сучасних кризових явищ.

Міфотворення як смисловий контраст реального, раціонального – процес, породжений і психічними, і соціальними системами. Ірраціональність міфу, його багатотекстуальність і багатовимірність позначені якістю розгортання можливостей соціальної й психічної систем, їх коеволюційного розвитку [6]. Міфотворення є селекційним механізмом, оберігаючи системи